

# Методичні рекомендації. ВСТУП

## Про ці матеріали

Методичні рекомендації до **Freedom Diaries** створені для підтримки вчителів та вчительок українських шкіл за кордоном у роботі з двома мальописами української художниці Алевтини Кахідзе. Ці матеріали призначені для системної педагогічної роботи з дітьми віком **9–15 років**, яка поєднує мистецьку освіту з дослідженням тем свободи, пам'яті та усвідомленого громадянства.

Проект народився з розуміння особливих потреб українських дітей, які опинилися за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну. Він пропонує безпечний простір та ефективні інструменти для дослідження власної ідентичності через взаємодію з візуальним мистецтвом.

Два мальописи дають можливість проведення **24 занять**. Матеріали розроблені з урахуванням принципів травмаінформованої педагогіки та сучасних методик мистецької освіти.

## Методологічна основа

Методичні рекомендації базуються на інтеграції кількох провідних підходів:

- **Методика Француази Барб-Галль (Françoise Barbe-Gall)** — дитиноцентрований підхід до роботи з візуальним мистецтвом, що довіряє природному сприйняттю дітей та їхній здатності до глибокого розуміння творів через особистий досвід і емоційний відгук.
- **Травмаінформована педагогіка** — система принципів, що враховує можливий вплив травматичного досвіду на навчання та розвиток дітей (безпека, прозорість і послідовність, вибір і контроль для учнів, культурна чутливість, підтримка відновлення).
- **Візуальні стратегії мислення (Visual Thinking Strategies, VTS)** — методика, розроблена Філіпом Єнавайном (Philip Yenawine) та Абіґейл Гаузен (Abigail Housen), яка використовує три базові запитання: «Що відбувається на цій картині?», «Що ви бачите, що змушує вас так думати?», «Що ще ми можемо знайти?» — для розвитку критичного мислення, спостережливості та аргументації.
- **Філософія для дітей** — адаптовані сократівські методи, що заохочують ставити глибокі питання про життя, ідентичність та цінності через доступні образи й метафори.

# Структура матеріалів

Кожне заняття побудоване за чотириблоковою структурою, що забезпечує поступове заглиблення в тему та емоційну безпеку учасників.

## 1. ЗАНУРЕННЯ (10–15 хв)

Блок із 2–3 вправ для створення безпечного простору та підготовки до роботи з візуальним образом. Включає:

- мовчазне споглядання;
- вправу на перше враження;
- додаткову вправу залежно від специфіки сторінки.

Вчитель/вчителька може обрати одну або кілька вправ, комбінувати їх або адаптувати під потреби групи.

## 2. ДОСЛІДЖЕННЯ (20–25 хв)

Містить 4–5 різноманітних вправ:

- візуальне мислення (базові питання VTS);
- читання тексту (якщо присутній на сторінці);
- метафоричне дослідження через асоціації;
- філософські питання «допитливої дитини»;
- створення особистісних зв'язків.

Педагог/педагогиня має повну свободу у виборі вправ: можна використовувати всі запропоновані або сфокусуватися на тих, що відповідають потребам конкретної групи.

## 3. ТВОРЧІСТЬ (20–25 хв)

Пропонує 3–4 варіанти творчих завдань:

- візуальні (малювання, колажі, створення об'єктів);
- письмові (листи, історії, поезія);
- рольові (драматизації, інтерв'ю);

- проєктні (дослідження, презентації).

#### Ключові принципи:

- діти самостійно обирають завдання;
- можливість працювати індивідуально, у парах або групах;
- повна свобода у виборі матеріалів та способів виконання;
- право «не робити нічого» — деякі діти краще засвоюють через спостереження;
- відсутність «правильних» або «неправильних» результатів.

#### 4. РЕФЛЕКСІЯ (10–15 хв)

##### Завершальний блок:

- особиста (мовчазна) рефлексія;
- спільне коло для обміну враженнями;
- «Валізка додому» — пропозиції для продовження дослідження поза уроком.

### Додаткові матеріали для поглибленої роботи

Кожне заняття супроводжується комплексом матеріалів, що допомагають педагогу/педагогині професійно та впевнено вести урок:

- **Розбір складних ситуацій** — детальні сценарії можливих проблемних моментів із конкретними рекомендаціями щодо реагування (наприклад, якщо дитина відмовляється говорити, проявляє агресію або емоційно реагує на певні теми).
- **Адаптовані визначення та поняття** — просто пояснені ключові концепції (свобода, ідентичність, батьківщина, громадянство тощо) з урахуванням вікових особливостей.
- **Довідкова інформація** — короткі, але змістовні описи осіб, явищ і предметів, які можуть з'являтися в обговореннях (українські митці, історичні події, культурні символи, природні явища).
- **Історичні та культурні контексти** — там, де це доречно й не перевантажує заняття, подається додаткова інформація про українську культуру, традиції та історичні події для поглиблення розуміння теми без нав'язування інтерпретацій.

- **Додаткові питання для обговорення** — розширена база запитань для поглиблення дискусії або адаптації її під конкретну групу дітей (з урахуванням більш чи менш говірких класів).

Ці матеріали дозволяють навіть педагогам без спеціальної підготовки з мистецтвознавства чи психології впевнено проводити заняття та надавати якісну підтримку дітям у дослідженні ідентичності.

## Принципи роботи з матеріалами

- **Гнучкість та адаптивність** — кожен блок можна адаптувати до потреб конкретної групи, скорочувати або розширювати залежно від обставин.
- **Безоцінкове середовище** — відсутність формального оцінювання; акцент на процесі, а не на результаті.
- **Культурна інклюзивність** — матеріали враховують різноманітний культурний досвід дітей, не нав'язуючи єдиної «правильної» української ідентичності.
- **Емоційна безпека** — кожна вправа супроводжується рекомендаціями щодо роботи зі складними ситуаціями та емоційними реакціями.
- **Міжвікова адаптація** — до кожного блоку додані методичні коментарі для трьох вікових груп: **9–11, 12–13, 14–15** років.

## «Валізка додому» — інноваційний підхід до домашніх завдань

Замість традиційних завдань проєкт пропонує «валізку додому» — набір життєвих експериментів на вибір дитини:

- сімейні дослідження — інтерв'ю з родичами, спільні проєкти;
- цифрові експерименти — створення контенту, віртуальні подорожі;
- дослідницькі місії — вивчення навколишнього середовища;
- філософські експерименти — постановка питань дорослим;
- творчі практики — продовження мистецької роботи.

Кожна дитина самостійно обирає те, що їй цікаво, без примусу та оцінювання. Це дозволяє продовжити дослідження теми в безпечному сімейному контексті й створити місток між школою та домом.

## **Особливості роботи з мальописами Алевтини Кахідзе**

Мальописи художниці вирізняються унікальною естетикою, що поєднує дитячу безпосередність із глибокими філософськими питаннями. Кожна сторінка містить:

- візуальні образи для дослідження;
- текстові елементи різними мовами;
- символи та метафори для інтерпретації;
- відкриті питання для роздумів.

Робота з цими матеріалами не вимагає спеціальної мистецької освіти від педагога — головне відкрита позиція до дитячих інтерпретацій і готовність досліджувати разом.